

**PRELIMINARNO STRUČNO IZVJEŠĆE ARHEOLOŠKOG TERENSKOG
PREGLEDA PREDJELA PROKLJAN-BERETUŠA GAJ, STARI GAJ I SMRIKE**

Sastavila:

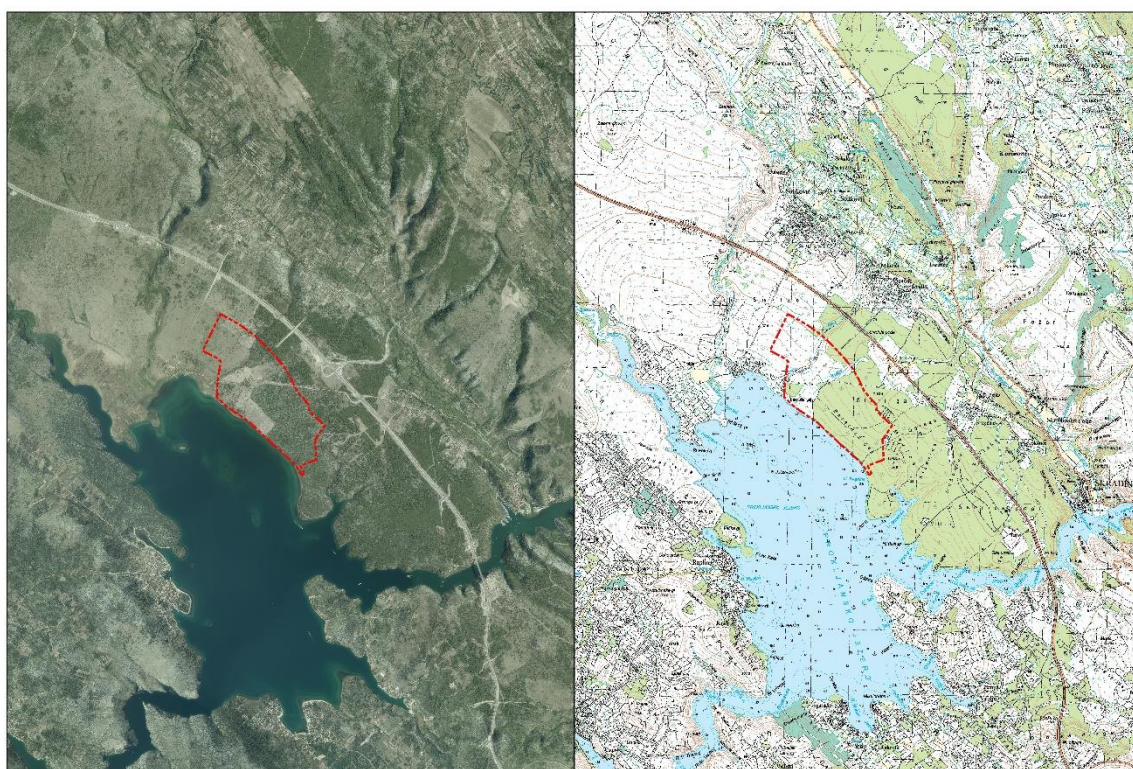
Eva Buća

Prosinac, 2018.

UVOD

U razdoblju od 4. do 14. prosinca 2018. izvršen je pregled terena uz sjeveroistočnu obalu Prokljanskog jezera u Šibensko-kninskoj županiji. Arheološko rekognosciranje obavljeno je na katastarskim česticama 3215/37, 3216/1, 3181/1, k. o. Skradin, predio Prokljan – Beretuša Gaj, Stari gaj i Smrike. Prema rješenju KI: UP/I 612 – 08/18 – 08/0783, Ur. br: 532 – 04 – 02 – 14/5 – 18 – 2 od 3. prosinca 2018. godine Konzervatorskog odjela Uprave za zaštitu kulturne baštine Ministarstva kulture RH u Šibeniku, radove su odradili arheolozi Zadruga Arheo Ko-op. Voditeljica arheološkog terenskog pregleda bila je dipl. arheol. Eva Buća a njen zamjenik dipl. arheol. Tomislav Zojčeski. Konzervatorski nadzor nad arheološkim istraživanjem provodio je nadležni konzervator dr. sc. Marko Sinobad djelatnik Konzervatorskog odjela Uprave za zaštitu kulturne baštine Ministarstva kulture RH u Šibeniku. Pregled je izvršen zbog planirane izgradnje sportsko-rekreacijske zone Prokljan, a financijska sredstva je osiguralo Ministarstvo državne imovine. Površina zahvaćena arheološkim terenskim pregledom iznosi 200 hektara.

Površina obuhvaćena arheološkim terenskim pregledom 2018. godine (izradio T. Zojčeski)

METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA

Arheološki terenski pregled uključivao je fizički pregled terena te mapiranje pojedinih područja koristeći zračnu fotografiju uz izradu fotogrametrijskih 3D modela reljefa. Svi uočeni elementi arheološke ili tradicijske baštine dokumentirani su te označeni na karti. Pozicije pojedinih lokacija ili struktura su zabilježene su ručnim GPS uređajem marke Garmin GPS60. Sve pozicije su također fotografski dokumentirane. Terenski pregled izvođen je sustavno u linijama s razmakom između arheologa od 15 do 20 m, kako je prohodnost terena dopuštala. Neki teže pristupačni tereni dokumentirani su iz zraka izradom 3D mapa iz kojih je moguće definirati strukture u reljefu a koje možda zbog raslinja nisu vidljive tijekom pregleda. Isti pristup korišten je također za sjeverni dio područja obuhvaćenog terenskim pregledom, nakon što je tijekom pretraživanja pronađena tabla upozorenja opasnosti od mina.

Označavanje pozicije

REZULTATI TERENSKOG PREGLEDA

Terenskim pregledom prostora sjeveroistočno od obale Prokljanskog jezera utvrđeno je sveukupno 32 lokacija sa vidljivim ljudskim djelovanjem. Riječ je o deset suhozidnih objekata, dva suhozida, trinaest bunara, tri gomile, četiri kave te jednom mostu. Također, udolina oko potočića Jujava detaljno je dokumentirana izradom fotogrametrijskih 3D modela koristeći zračnu fotografiju. Ovakav je pristup omogućio detaljnu dokumentaciju suhozida na području obuhvaćenim pregledom koji se pružaju na velikoj površini. Suhozidna gradnja zabilježena je u dvije zone sa sveukupnom duljinom pružanja od 528 m. Obje se zone pružaju u smjeru SI-JZ, prva u duljini od 288 m te druga u duljini od 240 m.

Suhozid na zapadnoj strani potočića Jujava

Na nekim mjestima u dolini vidljiva je dugotrajnost upotrebe istog prostora gradnjom tanjih suhozida na širim starijim urušenim suhozidnim gradnjama. Zabilježena je i suhozidna ograda korita ili podzid potočića Jujava koji je čuvao plodnu terasu od rada vode. Između dva suhozida koja omeđuju plodno polje oko Jujave, prostor je dodadno podijeljen suhozidima različitih duljina i smjerova. Dokumentiran je i jedan manji kameni most kojim se promošćivalo kratko korito Jujave, međutim zbog gustog raslinja koje je prekrivalo dno korita detaljniji izgled samog mosta nije bilo moguće utvrditi. Zabilježeni suhozidni ostaci tradicijskog graditeljstva bili su vezani uz poljoprivredu, a neke parcele se u istu svrhu i danas koriste.

Suhozidna gradnja u dolini potočića Jujave

Gomile

Kamene gomile jedini su spomenici pronađeni terenskim pregledom koji bi mogli pripadati arheološkoj nepokretnoj baštini. Ostali spomenici dio su kulturnog tradicijskog graditeljstva. Kamena gomila 1 promjera cca 5 metara smještena je uz polje te je moguće da se radi o krčevinskoj gomili. Gomila 2 smještena je na lagano uzvišenoj poziciji gdje obala

blago ulazi u jezero. Promjera je cca 14 metara, visine 1.5 metara. Na zaravnjenoj površini vrha gomile vidljive su razne nepravilnosti u reljefu koje bi mogle upućivati na moguće strukture.

Gomila 2

Gomila 3 smjestila se na vrhu zaravnjene uzvisine nešto dalje od jezera. Promjer joj je veličine otprilike 15, a gomila je visoka cca 1.5 metara. Na istočnoj strani gomile vidljivo je veće, gotovo pravilno udubljenje, sada obraslo raslinjem.

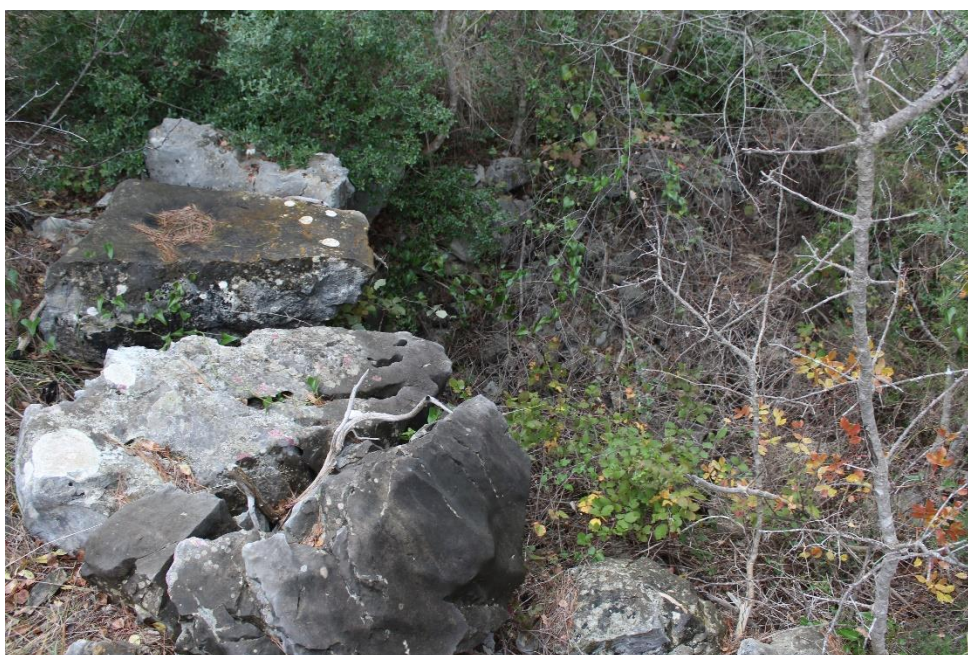

Gomila 3

Bunari

U krškom kraju voda je uvijek bila dragocijen element. Na pregledanom prostoru zabilježeno je 13 pozicija koje su definirane kao lokacije bunara. Kod svih bunara za gradnju korišteni su samo kamen i zemlja. Najčešći tip bunara koji pronalazimo na zadanom prostoru građen je izbacivanjem kamena i zemlje uokolo željene lokacije, čineći na takav način udubinu nepravilnog kružnog presijeka sa uzdignutim prstenastim okvirom. Dimenzije ovog tipa bunara najčešće su ujednačene te se kreću između 4-4.5 m za unutarnji dio, a zajedno sa prstenastim okvirom promjera su od 6 – 7.5 m. Različiti su pristupi završne obrade bunarskog otvora među kojima prevladava rub od neobrađenog kamena. Neki primjerci kao npr. bunar 2 izrađeni su od priklesanog, pravilno posloženog kamena četvrtastog oblika. Bunar 2 se nalazi u sklopu šireg gospodarskog kompleksa smještenog na maloj površini blage udoline. Osim bunara 2 u skupini se nalaze još dva druga bunara, jedna kava te dva suhozidna objekta. Oba djelomično sačuvana suhozidna objekta četvrtastog tlocrta građena su od većih kamenih blokova.

Složeni priklesani kameni ulomci bunara 2

Drugi tip bunara zastupljen je jednim primjerom, odnosno bunarom . Nepravilnog je kružnog obrisa u tlocrtu, smješten je unutar suhozida 1 koji je pravokutnog oblika sa ulazom. Nalazi se II uz suhozidni objekt 1 koji je pravokutnog obrisa u tlocrtu izrađen od većih kamenih blokova.

Lijevo vidljiv suhozidni objekt 1, a desno suhozid 1 unutar kojeg se nalazi bunar 1

Suhozidni objekti

Od ukupno deset zabilježenih suhozidnih objekata, većina pripada skupini privremenih gradnji u vojne svrhe. Objekti koji su svrstani u ovu skupinu uvijek su malih dimenzija, najčešće oblika slova U s otvorom na jednu stranu sačuvani do visine od 1 m. I istu skupinu vjerojatno spada i suhozidni objekt kojem je u tijelo kamene gomile izdubljen prostor za skrivanje.

Suhozidni objekt 7

Ostali suhozidni objekti pravokutnog tlocrtnog rješenja najvjerojatnije su ostaci poljskih skloništa ili bunja. Kamene kućice manjih dimenzija s obzirom na smještaj mogle su biti korištene kao pastirska skloništa ili poljska skloništa ako se bunja nalazila u blizini obradive površine. Neki od ovih objekata uz sebe imaju i drugačije vrste suhozidne gradnje, kao npr. suhozidni objekt 10 koji sa istočne strane ima kamenu gomilu. Suhozidni objekt 2, koji je dio malog gospodarskog kompleksa uz sjeveroistočnu obalu Prokljanskog jezera, se sastojao od dvije prostorije.

Suhozidni objekt 1 sa kamenom gomilom

ZAKLJUČAK

Sigurno je na razvitak ovog kraja dijelovala činjenica o plovnosti rijekom Krkom preko Prokljanskog jezera do Skradina. Već grčki povjesničar Strabon u svom djelu *Geografija* sredinom 1. stoljeća pr.kr. spominje da je do Skradina bilo moguće doploviti teretnim brodovima.

Pregledano područje pripada krševitom području sa rijetkom makijom koja na pojedinim mjestima prerasta u gustu neprohodnu makiju ili borovu šumu. Iznimku relativno ustaljenom zaravnjenom ili lagano brežuljkastom krševitom krajoliku pregledanog terena uz jezero Prokljan, čini udolina potočića Jujeve. Prostor bogat plodnom zemljom i vodom temeljito je iskorišten organizacijom prostora suhozidnom gradnjom. Dugi suhozidi omeđuju udolinu s obje strane toka Jujave na većini zadanog područja, a zabilježen je i suhozidni podzid odnosno ograda samog toka Jujave.

Elementi prepoznati tijekom arheološkog terenskog pregleda ovog područja najčešće su se odnosili na etnološku baštinu vezanu uz tradicijsko gospodarstvo, odnosno poljoprivredu i stočarstvo. Među njima razlikujemo objekte i strukture (suhozidi, gomile) te bunare i kave. Posebna je skupina evidentiranih suhozidnih gradnji koje su najvjerojatnije služili kao vojni položaji. Arheološki karakter ostataka može se pripisati jedino gomilama 2 i 3, s obzirom da njihova datacija nije sigurna, može se raditi o prapovijesnim pogrebnim humcima (tumuli ili gomile).